

גמ' ב"ק (ד.) - עבד ואמה שהזיקו

רב דניאל שטיין

א. גמ' ב"ב (קכג.) - ואומר ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, וכי בחרבו ובקשתו לקח, והלא כבר נאמר כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני, אלא, חרבי זו תפלה, קשתי זו בקשה. [מהרש"א (שם) - כינה הכתוב התפלה והבקשה בחרב וקשת כי התפלה תועיל ליעקב במקום ברכת החרב על חרבך תחיה שניתן לעשו וכמ"ש הקול קול יעקב וגו' והבקשה תועיל לו במקום ברכת הקשת שניתן לישמעאל ויהי רובה קשת].

ב. משנה ידים (פ"ד מ"ח) - שאתם אומרים שורי וחמורי שהזיקו חייבין ועבדי ואמתי שהזיקו פטורין וכו' בשורי וחמורי שאין בהם דעת תאמרו בעבדי ובאמתי שיש בהם דעת שאם אקניטם ילך וידליק גדישו של אחר ואהא חייב לשלם.

ג. חי' המאירי ב"ק (שם) - עבד ואמה אף על פי שכונתם להזיק אין הרב חייב בנזקיהם ואף על פי שהם ממונו ושמירתן עליו ודבר זה תקנה חכמים הוא גזרה שמא יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו של חברו ונמצא מחייב את רבו בכל יום ושמא תאמר בשוגג מיהא יתחייבו הבעלים שהרי בשגגה אין בה טעם הקנטה אף הוא מרמה ומזיד ועושה עצמו שוגג.

ד. תוס' רבנו פרץ (שם) ד"ה איצטריך - לכן נראה לר"ת דהא דקאמר מידי דהוי אעבד ואמה לאו לענין פטור עצמן אלא לענין שהאדון לא משלם נזקי עבדו ואמתו אע"ג דהוי הוא כבהמתו, דבידו לשומרן כמו בהמתו, ואפ"ה לא מחייב האדון כשמזיקין אחרים אע"ג דכונתו להזיק.

ה. חזון איש (ב"ק סי' ג' אות א') - לא באו לכאן לדון אי חייב הרב על נזקי עבדו דודאי לא חייב בו שהרי כל נזקין צריכין ילפותא וכל שלא מציינו בתורה ולא נלמד מ"ג מדות אין לנו לחייבו, ולענין נזקין ילפינן בהמה משבת וכו' ואי לאו דילפינהו לא הוינן מחייבין על נזקי חיה ועוף וכו', ועבד ואמה לאו בכלל בהמה ואע"ג דנאמרו בשבת מכ"מ לאו בכלל בהמה הן, והלכך קים לן דרחמנא פטריה על נזקי עבדו אלא הכא לענין סברת התורה קאמר וכו', והא דאמר שמא יקניטנו וכו' זהו הפלגת דברים שאי אפשר לחייב אחרים על נזקי בעל חבירה.

ו. רמב"ם (פ"א גניבה ה"ט) - העבד שגנב פטור מן הכפל ובעליו פטורין שאין אדם חייב על נזקי עבדיו אף על פי שהן ממונו מפני שיש בהן דעת ואינו יכול לשמרן שאם יכעיסנו רבו וילך וידליק גדיש באלף דינר וכיוצא בזה משאר נזקין, נשתחרר העבד חייב לשלם את הכפל. [חי' רבנו חיים הלוי (פ"ט גזילה ה"א) - דקשה דשם הא מיירי לענין עבדו ואמתו אם חייב בנזקיהן, דשם הוי דינא דכל שהוא ממונו שמירתו עליו וחייב בנזקיו, וזהו דבאה המשנה להשמיענו דהואיל ועבדו ואמתו הויין בני דעה ע"כ אין שמירתן עליו, אבל למה הביא זאת הרמב"ם לגבי גנבה, דחיובא הוא רק מחמת עצמו, ואשר גם אם היו הבעלים מתחייבים בשמירת עבדם ואמתם הרי ג"כ לא שייך זאת לחיובא דגנבה וגזילה, וצ"ע למה שינה הרמב"ם משנה זו והביאה בדין גנבה. ואשר נראה מוכרח בדעת הרמב"ם, דס"ל דבגניבה וגזילה חיובן חלוק, דנהי דדין השבה הוא חיוב דרמיא אבעלים לבד, ולא שייך בזה כלל דין שמירתן עליך, אבל מ"מ חיוב תשלומין שבהן, כיון דהוא גם מדין מזיק, שפיר יש לחייבן גם מדין שמירתן עליך, והא דמיפטר בעבד ואמה הוא רק משום טעמא דבני דעה נינהו ואין שמירתן על הבעלים. ולפי זה גם נזק גנבה וגזילה ג"כ איכלל בהך מתני' דידיים, וזהו דקבעה הרמב"ם בדין גנבה ולא בדין נזקין כדי להשמיענו זה גופא דגם בגנבה וגזילה אית בהו דין נזקין].

ז. חי' הגרנ"ט (סי' קי"ב) - ומוכח מזה דחייב הבעלים הוא מכח החיוב על העבד והיינו דבאמת החיובים חלים על העבד, והיינו דבאמת החיובים חלים על העבד אלא שמכיון שהעבד הוא ממונו של האדון מחייב האדון לשלם את הזיקו אך לא מדין נזקי האדון אלא כפריעת נזקי העבד, ומדין אדם המזיק הוא החיוב.

ח. ס' קונטרסי שיעורים (שיעור ה' אות ד') - ומה שנראה לי בזה וכו' דאין כונת המשנה לחייב את האדון רק מדין ממונו שהזיק אלא הכונה דילפינן גם שהאדון מחייב לשלם כל תשלומי נזקין שהעבד נתחייב בהן בין מדין דם המזיק ובין מדין גנב.

ט. טור (חו"מ סי' שמ"ט) - ועבד שגנב מחזירין הקרן לבעלים אם הוא בעין וכפל אין לו דאין לו משלו מה לשלם וגם אין בעליו חייב לשלם בשבילן ולא שאר כל דבר שמזיק כיון שהוא בן דעת ובעלים אינו יכול לשמרו שאם יקניטו ילך וידליק גדישו של חברו ונמצא מחייב רבו מנה בכל יום אלא אם ישתחרר חייב לשלם.